

УДК 911.9:502.7

ЯЧНЮК М.О.

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФАУНІСТИЧНИХ РЕСУРСІВ,
ЙОГО ОСНОВНІ ОЗНАКИ І ВЛАСТИВОСТІ**

Постановка проблеми. Інтенсивний тип природокористування базується на більш ефективному і повному використанні природних ресурсів. Для цього необхідно уточнити уявлення про запаси різних видів природних ресурсів, а у випадку відновних - про їх продуктивність. В цілому задача зводиться до більш поглибленого пізнання природно-ресурсного потенціалу території. В умовах вичерпності багатьох видів природних ресурсів особливої актуальності набуває пізнання відновних ресурсів, їх природної циклічності. Йдеться, передусім, про фауністичні ресурси – один з основних компонентів біосфери.

Вивчення фауністичного потенціалу в наш час є актуальним. По-перше, це питання дуже мало досліджене, не розкрито багатьох проблем по забезпеченості цими ресурсами, їх раціонального використання. Економічна оцінка фауністичних ресурсів відноситься до числа недостатньо розроблених. Це в значній мірі пов'язано з особливостями цього виду ресурсів.

Метою дослідження є вивчення сутності перспективного фауністичного потенціалу, його основних ознак і властивостей, структурної організації, методів його кількісної оцінки та картографування. Вибір для аналізу перспективного природно-ресурсного потенціалу (ПРП) саме фауністичних ресурсів пояснюється надзвичайно важливою їх роллю у суспільно-історичних процесах. Сьогодні важливо зберегти біосферу, всезагальну природну умову існування людства. Тільки зберігаючи, тільки покращуючи її, тому що, як говорив Вернадський: „життя є функція біосфери”.

Завданнями даної роботи є: 1) розкриття сутності перспективного фауністичного потенціалу; 2) створення методичного інструментарію, що відображає специфіку об'єкта дослідження; 3) оцінка перспективного фауністичного потенціалу певної території (акваторії).

Аналіз попередніх досліджень. Одним з засновників географічного ресурсознавства справедливо вважався О.О. Мінц, яким були висунуті новаторські ідеї і концепції в галузі економічної оцінки і раціонального використання природних ресурсів, їх територіальних поєднань [6]. Значний внесок у розвиток вчення про ПРП території зробив Ю.Д. Дмитревський. Ним інтегровані нові ідеї у визначенні суті ПРП території і її економіко-географічної оцінки [4]. Всебічному аналізу процесу взаємодії природи і суспільства, розвитку природно-ресурсного потенціалу, його економіко-географічних оцінок, природно-господарському районуванню присвячені фундаментальні дослідження В.О. Анучіна [1]. Руденком В.П. було запропоновано системний діалектичний підхід до вивчення ПРП, що дає змогу виявити найсуттєвіші закономірності і процеси його розвитку, становлення, пов'язавши їх з конкретними етапами історії та перспективами суспільного життя. Він, зокрема, виділяє ретроспективний, оперативний та перспективний аналіз ПРП [7].

Виклад основного матеріалу. Основу природно-ресурсного потенціалу складають запаси всіх природних ресурсів, їх об'єм і структура. Саме оцінка потенціалу природних ресурсів відіграє вагомий роль у господарській практиці планування і управління соціально-економічним розвитком. Особливої уваги заслуговує розробка теоретико-методологічних питань оцінки природно-ресурсного потенціалу території у часовому аспекті, що передбачає аналіз тенденцій історичного розвитку процесів у природокористуванні. В економічній і соціальній географії часовий аспект пізнання ПРП реалізується через його ретроспективний, оперативний та перспективний аналіз. Результатом такого дослідження є оцінка якісних і кількісних, натуральних і вартісних параметрів ретроспективного, сучасного і перспективного ПРП, яка дає змогу об'єктивно судити про динаміку розвитку природно-ресурсних комплексів, а отже, обґрунтовано визначати тенденції їхніх змін у майбутньому [7].

Суттєве значення при оцінці ПРП території має пошук шляхів визначення потенційної продуктивності природних ресурсів.

Величину перспективного ПРП можна розрахувати, якщо до величини фактичної продуктивності природних ресурсів додати той приріст, який мав би

місце при досягненні за допомогою повного використання виробничих потужностей максимальних розмірів „віддачі” природних ресурсів.

Категорія „перспективний ПРП” необхідна для оцінки можливого майбутнього розвитку, оскільки враховує поповнення і відтворення ресурсів, що представляють собою певні резервуари.

Отже, перспективний ПРП території (акваторії) – це сукупна максимальна продуктивність природних ресурсів з одиниці площі за одиницю часу при досягненні оптимальних умов функціонування природно-економічної системи.

В умовах вичерпаності багатьох видів природних ресурсів особливої актуальності набуває пізнання саме відновних. В даній статті мова піде про складову перспективного ПРП – перспективний потенціал фауністичних ресурсів.

Тваринний світ – один з основних компонентів природного середовища, важлива складова частина природних багатств. Фауністичні ресурси є джерелом для одержання промислової, лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей, необхідних для задоволення потреб населення і народного господарства.

З’ясування змісту поняття „перспективний потенціал фауністичних ресурсів” неможливо без попереднього уточнення суміжних понять.

Потенціал (від латинського *potentia* – сила) у широкому значенні – наявні засоби, запаси, джерела, які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення плану, здійснення певної мети, вирішення якого-небудь завдання.

Ресурси (від французького *resource* – допоміжний засіб) – кошти, цінності, запаси, можливості. В понятті ПРП слід особливо підкреслити його зв’язок з конкретною територією (акваторією).

Базовим поняттям у даній роботі є потенціал фауністичних ресурсів. Отже, фауністичний потенціал території (акваторії) – це сукупна продуктивність її зооценозу (популяції) як засобів виробництва і предметів споживання, яка виражається у їх суспільній споживчій вартості. Фауністичний потенціал території (акваторії) – це система фауністичних ресурсів, які можуть бути використані з врахуванням екологічних норм вилучення і при високій економічній ефективності виробничого комплексу на цій території [5].

Характерною ознакою фауністичного потенціалу є її продуктивність. Біологічна продуктивність – це біомаса, що виробляється популяцією на одиницю площі за одиницю часу. Так як фауністичні ресурси складаються з мисливських, рибних та медоносних, слід розкрити основи їхньої продуктивності.

Продуктивність мисливських тварин – це кількість корисної продукції (м’ясо, хутро і т.д.), що можна отримати з певної території. Рибопродуктивність – частина біологічної продуктивності промислових видів риби, яка може бути вилучена під час промислу без шкоди для багатовікової динаміки чисельності і для структури їх популяцій, а також функціонування водних екосистем. Це об’єм фактично вилученої рибної продукції з урахуванням або без урахування швидкості відновлення промислових запасів. Нектаропродуктивність – це кількість цінних продуктів (мед, віск, пилок, прополіс, маточне молочко, бджолина отрута), що одержується внаслідок життєдіяльності бджіл [3].

Шляхи реалізації перспективного фауністичного потенціалу повинні базуватися на біотехнологічних методах і прийомах. Біотехнологія в аспекті мисливствознавства досліджує способи підвищення біологічної продуктивності і

господарської потужності мисливських угідь. Біотехнічна діяльність покликана забезпечувати на своєму рівні управління природними популяціями, умовами відтворення мисливських тварин, що полягає в кількісному покращенні місця проживання, їх культивуванні, в підтриманні оптимальних видів умов існування.

Оцінка перспективного потенціалу рибних ресурсів базується на принципі, що рибопродуктивність зростає у зв'язку з переходом від рибальства до риборозведення, або рибного господарства. Перспективний потенціал рибних ресурсів повинен визначатися максимальними значеннями рибопродуктивності водойми. В таких умовах рибопродуктивність водоймищ залежить від їх природної біологічної продуктивності (визначається особливостями географічної зони, типом водойм, складом їхтїофауни і кормових організмів) і системи ведення рибного господарства, включаючи різні методи підвищення продуктивності та інтенсифікації господарства. Методи інтенсифікації рибного господарства – це засоби біологічної і технічної меліорації водойм, шляхи збільшення і покращення кормової бази водойм, методи збільшення рибних запасів і покращення їх якісного стану.

Оцінка перспективного потенціалу медоносних ресурсів повинна передбачати такі заходи, як:

- розширення посівів медоносних рослин;
- садіння медоносних дерев і кущів у позахисних смугах, навколо водойм, населених пунктів, по ярах;
- вирощування високопродуктивних медоносних кормових культур для поповнення кормів для тваринництва та збільшення виробництва нектару;
- розширення посівів високопродуктивних медоносів у суміші з продовольчими культурами;
- післязливні і післяукісні посіви медоносів для використання медозбору;
- подовження строків цвітіння різних медоносних рослин шляхом підзимніх посівів, сівби в кілька строків, а також підкошування трав до їх цвітіння;
- підбір певних видів і сортів медоносів, що забезпечують одержання найвищих урожаїв основної продукції та нектару;
- розробка оптимальних технологій вирощування медоносних рослин;
- впровадження високонектароносних сортів сільськогосподарських культур.

Описані заходи спрямовані на підвищення кількості нектару на різних угіддях.

Висновки. При відповідному аналізі та при співставленні показників сучасного та перспективного потенціалу фауністичних ресурсів можна буде визначити невикористані резерви мисливського та рибного господарств, бджільництва, що в певній мірі гальмує розвиток сільського господарства.

Наші дослідження окреслюють вивчення перспективного природно-ресурсного потенціалу, тобто „завтрашніх” ресурсів. Його величина повинна відображати максимальні можливості природно-господарської системи, що можуть бути досягнутими в найближчий час при дотриманні передових технологій природокористування.

1. Анучин В.А. Основы природопользования. Теоретический аспект. – М.: Мысль, 1978 – 293 с.
2. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
3. Реймерс Н.Ф. Природопользование. Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
4. Дмитриевский Ю.Д. Очерки социально-экономической географии. Развитие и проблемы. – Л.: Наука, 1990. – 164 с.
5. Ильина Л.Н.

Географические проблемы биоресурсоведения. – М.: Наука, 1982. – 191 с. 6. Минц А.А. Экономическая оценка естественных ресурсов. – М.: Мысль, 1972. – 303 с. 7. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: Підручник. – К.: ВД „К-М Академія”. – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с.

The concept of the perspective fauna potential is disclosed, its (potential) basic features and properties, and the methods of its quantitative evaluation.